Österreichisches Suchblatt – digitální zpřístupnění jednoho pátracího listu z první světové války

17.6.2025 - Tomáš Kykal | Vojenský historický ústav Praha

V rámci dlouhodobé snahy Vojenského historického ústavu Praha zpřístupňovat na Digitální studovně Ministerstva obrany ČR (DSMO) prameny užitečné pro genealogická zkoumání jsme se rozhodli zdigitalizovat i tento pozapomenutý titul a nabídnout jej v osvědčené prohledávatelné podobě široké badatelské veřejnosti. Protože jsme však v paměťových institucích po celé České republice nenalezli víc než pár nahodilých čísel, neobešla se cesta k jeho online zpřístupnění bez mezinárodní spolupráce a výpravy do zahraničí za účelem pořízení digitálních dat.

Inzertní pátrací list

U složitějších případů pohřešovaných rakousko-uherských vojáků, po nichž se v úředních evidencích nedochovala žádná stopa, hrozilo, že pátrání bez dalších informací uvízne ve slepé uličce. V takové situaci bylo zřejmé, že klíčová svědectví by mohli poskytnout buď vojákovi spolubojovníci, pokud tak z nějakého důvodu neučinili, anebo i vojáci, které s hledaným svedla jakákoli válečná náhoda. Otázkou ale bylo, jak tyto potenciální svědky účinně oslovit.

Inspirace – ostatně jako častokrát během války – přišla z Německa, kde od srpna 1915 začala berlínská Královská dvorská knihtiskárna J. S. Preuße na podnět a s podporou státních informačních úřadů vydávat časopis Německý pátrací seznam ( ). Dvakrát do měsíce otiskoval soukromé inzeráty doptávající se po osudech raněných, nezvěstných či zajatých vojáků a vznikl právě s tím úmyslem, aby svědectví od frontových souputníků poskytla rodinám nová vodítka a doplnila tak oficiální

pátrání. Náklad 4500, později 5000 výtisků, měl být podle možností k dispozici ve všech zařízeních, která mohla poskytnout informace o pohřešovaných.

Když ve Vídni vyšlo 1. prosince 1915 první číslo Rakouského pátracího listu ke zjištění zmizelých válečníků v poli ( ), mohlo se na první pohled zdát, že Válečná informační kancelář Rakouské společnosti Červeného kříže jen okopírovala osvědčený německý model. Narozdíl od své německé předlohy však měl velkorysejší náklad, který zprvu začínal na 15 tisících výtiscích a brzy vzrostl na konečných 20 tisíc. Bezplatně se rozesílal nejen do všech zdravotnických zařízení v poli i zápolí, ke všem náhradním tělesům, ale k dostání byl rovněž na nádražích, v pohostinských zařízeních a ideálně všude tam, kde se zdržovali vojáci. Prostřednictvím misí Červeného kříže se dostávaly také do zajateckých táborů v nepřátelské cizině. Sázelo se na masové rozšíření, které zvyšovalo pravděpodobnost, že na inzerát někdo skutečně zareaguje.

Zatímco německá předloha sloužila jako poměrně otevřená inzertní platforma, kam lidé psali do inzerátů zpáteční adresy a nadále spolu mohli komunikovat bez vědomí redakce, Rakouský pátrací list byl pevně v rukou Válečné informační kanceláře Červeného kříže ( ). Ta se neomezila na roli pouhé zprostředkovatelky kontaktů, nýbrž sama všechny informace přijímala na adrese svého ústředí, zanášela je do své evidence, vyhodnocovala a výsledná zjištění obratem odesílala tazatelům podle zaběhlých postupů své standardní agendy. Pro zadání inzerátu proto platily stejné požadavky jako při podání žádosti o pátrání po nezvěstném. Jestliže si redakce vyhrazovala právo zasahovat do znění textu, dělo se tak hlavně v zájmu udržení jednotné formy.

Z principu nešlo o výdělečný podnik, a tak se za inzeráty účtovaly jen režijní poplatky, které pokrývaly náklady na vlastní výrobu a distribuci. Aby měl možnost podat inzerát skutečně každý, jedna čtvrtina inzertní plochy byla poskytována nemajetným zdarma, což posilovalo humanitární charakter celého počinu.

Co se týče vnitřního uspořádání Rakouského pátracího listu, nejprve se v něm uváděly všechny inzeráty v jedné abecední řadě podle příjmení a bez rozdílu vojenských hodností. Od druhé poloviny března 1917 se však přešlo na podrobnější a přehlednější členění podle jednotlivých vojskových odvětví a v rámci nich dále podle příslušnosti ke konkrétnímu vojenskému útvaru.

Obsah se v průběhu války rozrůstal o nové rubriky. Od května 1916 se na poslední straně uveřejňovala jména osob, které poskytly zvlášť důležité informace o pohřešovaných vojácích. Pochvalné zmínky utvrzovaly tazatele i čtenářstvo o tom, že toto úsilí má smysl a hmatatelné výsledky. A povzbuzování bylo potřeba, jak vyplývá z přípisu c. a k. Armádního vrchního velitelství z května 1917, jenž upozorňoval na opadající zájem o toto periodikum projevující se váznoucí distribucí mezi hospitalizovanými ve vojenských zdravotnických zařízeních.

V souvislosti se změnou legislativy týkající se soudního řízení o prohlášení za mrtva se v červenci 1918 poprvé objevila rubrika , v níž se uveřejňovaly předepsané soudní vyhlášky. Pro lepší přehled a snazší orientaci v již otisknutých inzerátech připravila redakce také dvojici souhrnných jmenných rejstříků. První z dubna 1918 zahrnoval inzeráty podané do konce roku 1917. Druhý a finální rejstřík vyšel v posledním sešitu v prosinci 1918.

Když po sedmdesáti vydaných číslech definitivně završil svoji existenci, na jeho stránkách se alespoň jednou mihly osudy bezmála 8 tisíc dlouhodobě pohřešovaných rakousko-uherských vojáků.

Mobilní digitalizace v akci

Dlouholeté zkušenosti s digitální kompletací torzovitých periodik v Knihovně VHÚ Praha přinesly zjištění, že největší komplikace nastávají v souvislosti se zapůjčením chybějících předloh mimo

depozitáře spolupracujících institucí. Abychom se těmto překážkám vyhnuli a mohli flexibilně a zároveň v profesionální kvalitě digitalizovat přímo v místě uložení, disponujeme od roku 2015 mobilním digitalizačním zařízením, které lze libovolně přepravovat a instalovat takřka kdekoli.

Když jsme se po delším pátrání dobrali poměrně šokujícího zjištění, že žádná paměťová instituce v České republice nedisponuje kompletním titulem a že jediné dva téměř úplné exempláře najdeme nejblíže ve Vídni, nastala ideální příležitost vyzkoušet toto vybavení i v zahraničí. Generální ředitel Rakouského státního archivu vyšel vstříc naší prosbě a v létě 2022 umožnil dvěma pracovníkům VHÚ Praha zprovoznit mobilní digitalizační zařízení v prostorách tamní knihovny, kde během dvou dní pořídili digitální obrazy všech svázaných ročníků.

Další zpracování nezbytné pro zveřejnění na portálu DSMO probíhalo už v České republice. Abychom dosáhli maximální přesnosti fulltextového vyhledávání, využili jsme pro optické rozpoznání znaků osvědčený nástroj PERO OCR, jehož rozpoznávací schopnosti jsme na několika testovacích stranách ještě dotrénovali. Díky této technologii a zvolenému postupu se podařilo dosáhnout takřka stoprocentní přesnosti strojového přepisu, což je pro účinné vyhledávání v pramenech tohoto ražení naprosto nezbytné.

Díky úspěšné spolupráci při digitalizaci se podařilo přivést znovu na světlo zdroj, o němž se už téměř nevědělo, a dát jej široké tuzemské i zahraniční veřejnosti k užívání prostřednictvím uživatelsky přívětivého prostředí DSMO, kde je titul k dispozici pod tímto odkazem.

Více informací o pátrání po nezvěstných v rakousko-uherské armádě během první světové války a historickém kontextu vzniku pátracích listů najdou zájemci v článku: Tomáš KYKAL, . Historie a vojenství 2025, č. 1, 88–97.

Vedení projektu: Tomáš Kykal a Marek Fišer (za VHÚ Praha) , Karin Holzer (ÖStA–KA). Příprava předlohy: Michael Bernhard (ÖStA–KA); digitalizace: Marek Fišer, Tomáš Kykal; postprodukce: Růžena Kyselá (VHÚ Praha); zpracování OCR pomocí PERO: Tomáš Kykal; tvorba metadat, kompletace datových balíčků a zveřejnění na DSMO: Marek Fišer.

Tomáš Kykal

Pátrání po předcích v Rakousko-uherské armádě se věnovala také série přednášek, kterou v Armádním muzeu Žižkov vedl autor tohoto textu s kolegou Markem Fišerem. Tyto přednášky byly natáčeny a jejich záznam můžete shlédnout v tomto playlistu na Youtube kanále VHÚ Praha.

Pokud chce začít pátrat po předcích, přečtěte si informační rozcestník, co je pro začátek pátrání potřeba vědět.

https://www.vhu.cz/osterreichisches-suchblatt-digitalni-zpristupneni-jednoho-patraciho-listu-z-prvni-svetove-valky